

Sociale verbinding in de wijk

door Werner van de Vrede. Ambulant hulpverlener
Perspectief GZ Amsterdam/Zaanstreek-Waterland.

In haar proefschrift onderzoekt Annica Brummel de rol van informele bewonersgroepen in de sociale inclusie van mensen met een lichte verstandelijke beperking of een psychische aandoening. Hiervoor vergelijkt ze drie sterk verschillende Nijmeegse wijken: Nije Veld, 't Acker en Hengstdal. Brummels uitgangspunt is Martha Nussbaums lijst van centrale menselijke *capabilities*. Volgens de ethica Nussbaum vormen tien *capabilities* samen een minimum vereiste om een menswaardig bestaan te kunnen garanderen. Het capabilityperspectief wordt internationaal veel gebruikt bij bijvoorbeeld ontwikkelingswerk, maar is in het sociaal werk nog relatief onbekend. In dit onderzoek staat de *capability* 'sociale banden' centraal. Brummel onderzoekt de belemmerende en stimulerende factoren op individueel en wijkniveau. In haar aanbevelingen pleit zij ervoor sociale inclusie niet als een project, maar als een doorlopend proces op te vatten. Ook breekt zij een lans voor het inzetten van de capabilitybenadering op beleidsniveau. Verder zou er volgens haar een objectief meetin-

strument gerealiseerd moeten worden dat de daadwerkelijke keuzemogelijkheden binnen de wijken in Nederland meet om zo de sociale inclusie te bevorderen.

Brummel, A. (2017). *Sociale verbinding in de wijk. Mogelijkheden voor sociale inclusie van wijkbewoners met een lichte verstandelijke beperking of psychische aandoening*. Delft: Eburon (236 pp. € 26).

Sociaal werk tussen liefde en macht

door Ed de Jonge, Hoofddocent Hogeschool Utrecht

Op woensdag 20 september 2017 promoveerde Fons Klaase aan de Universiteit voor Humanistiek. In zijn onderzoek vertrekt hij vanuit sociale rechtvaardigheid als de centrale waarde van het sociaal werk. Om deze waarde optimaal te dienen is zijns inziens een zogeheten parrèsistische praktijk in het sociaal werk van belang. Ethische parrèsia is een praktijk die met name door de filosoof Socrates werd beoefend en waar de filosoof Foucault in zijn latere werk aandacht voor heeft gevraagd. De kern hiervan is dat deugdzame personen oprecht spreken, vooral ook dan wanneer er echt iets op het spel staat en er dus moed voor nodig is. De veronderstelling bij deze praktijk is dat juist deugdzame personen in staat zijn om de ethische en filosofische waarheid te verwoorden. Dit vereist wel een sociale context waarin het belang van deze vorm van spreken erkend wordt.

Klaase verbindt deze praktijk van het vrijmoedig spreken met het onderscheiden van twee perspectieven op het sociaal werk. Het ene perspectief is het helpende perspectief. Dat is de expliciete normativiteit van het beroep, waar ook de werkers zich in herkennen. Dit perspectief is recentelijk op aansprekende wijze door Andries Baart in zijn presentiebenadering verwoord. Baart stelt de liefdevolle toewijding aan de mens

en diens waardigheid centraal. Het andere perspectief is het disciplineringsperspectief van Michel Foucault uit zijn middenperiode. Foucaults inzet is om de anonieme en alomtegenwoordige waarheidsmacht van disciplines, menswetenschappen en sociale beroepen te ontmaskeren. Deze activiteiten zijn volgens Foucault strategieën om de bestaande maatschappelijke orde in stand te houden. Zij werken namelijk door middel van problematisering, individualisering, categorisering en normalisering. Op die manier ontstaan subjecten die economisch nuttig en politiek onmachtig zijn. Sociaal werk zou daar een onderdeel van uitmaken. Klaase benadrukt dat beide perspectieven van belang zijn om goed sociaal werk in dienst van sociale rechtvaardigheid te realiseren. Tegenwoordig wordt bijvoorbeeld gesproken van 'kwetsbare' burgers. Een kanttekening vanuit het presentieperspectief bij deze manier van spreken is dat er tegenwoordig geen oog is voor de bijzondere waarde van de kwetsbaarheid en de andersheid van mensen. Bovendien wordt uit het oog verloren dat mensen vaak door de samenleving kwetsbaar worden gemaakt. Het disciplineringsperspectief daarentegen benadrukt dat door zo'n label een groep individuen wordt gecreëerd die als probleemgeval wordt beschouwd, en niet zelden zichzelf ook als zodanig gaat zien. Klaase laat onder meer zien dat in het presentieperspectief veel aspecten van het disciplineringsperspectief reeds zijn geïntegreerd, maar toont ook aan dat dit op punten nog sterker kan worden aangezet. Hij roept de vraag op of presentiewerkers zich wel volledig aan de werking van waarheidsmacht kunnen onttrekken. Het probleem hierbij is dat waarheidsmacht niet gelokaliseerd kan worden in individuen of instanties, want deze vorm van disciplineringsmacht doortrekt volgens Foucault de gehele samenleving, zoals het zichzelf

ervaren van burgers als een probleemgeval laat zien. Hiermee plaatst Klaase een belangrijke uitdaging op de agenda van het sociaal werk. Is het werkelijk mogelijk om mensen te helpen zonder hen te disciplineren tot onderdanige en aangepaste subjecten? Kunnen sociaal werkers zowel de individuele waardigheid respecteren als de sociale rechtvaardigheid bevorderen?

Klaase duikt diep in de filosofische theorieën en reflecteert daar op leerzame wijze over. Hij weet daar vervolgens ook nog eens op toegankelijke wijze over te schrijven. Het empirisch deel van zijn onderzoek vind ik minder geslaagd. Hij vraagt daarin te veel van zijn lezers, en ik denk dat hij iets probeert aan te tonen dat we ook al zonder onderzoek kunnen weten, namelijk dat verhalen van sociaal werkers vanuit de twee perspectieven geanalyseerd kunnen worden en dat hierin aanknopingspunten gevonden kunnen worden voor een parrèsias-tische benadering van normatieve aspecten van de beroepspraktijk. Dat neemt niet weg dat Klaase een rijk proefschrift heeft afgeleverd waar de beroepspraktijk en het beroepsonderwijs haar voordeel mee kan doen.

Klaase, F. (2017). *Professionele moed in het sociaal werk: Over sociale rechtvaardigheid, agogisch vakmanschap & het parrèsias-tische ethos*. Delft: Eburon (395 pp. € 35).

Nadruk op mens in plaats van systeem

door Lennie Haarsma, trainer, adviseur en coach van Haar van Haarsma en redacteur van Vakblad Sociaal Werk.

Onze samenleving en economie zijn fundamenteel aan het veranderen. We bevinden ons in een tijdperk met grote maatschappelijke verschuivingen die chaos en instabiliteit veroorzaken. Hoe kunnen organisaties op het terrein van Zorg en Welzijn hierop inspelen?

Jan Rotmans is hoogleraar duurzaamheid en transitie aan de Erasmus Universiteit en schrijver van een groot aantal boeken over transitie binnen de politie, het bankwezen, het havenbedrijf en de zorg. In *Omwenteling van mensen, organisaties en samenleving* legt hij de verbinding tussen hoofd, hart en handen met aansprekende verhalen van mensen die een persoonlijke transitie durven aangaan in onze snel veranderende wereld. Voor Rotmans zijn transitie vooral mensenwerk, zoals hij in het voorwoord schrijft: 'Dit boek gaat dan ook over mensen. In alle jaren waarin ik met complexe systemen bezig was, kwam ik meer en meer tot het inzicht dat het uiteindelijk de mensen zijn die het verloop en het succes van transitie bepalen.' In het eerste deel over maatschappelijke omwenteling geeft hij aan dat de waarden uit de systeemwereld gekenmerkt worden door controle en beheersing. Hij stelt er de waarden vanuit de leefwereld van professionals en burgers die vertrouwen en ruimte nodig hebben tegenover. Dus pleit hij voor Vertrouwen versus Wantrouwen, Ruimte versus Regelzucht, Tijd versus Doelmatigheid, Kwaliteit versus

Kosten & Baten, Emotie versus Kille Rationaliteit, Eenvoud versus Complexiteit, Menselijk versus Bureaucratisch, Organisch versus Mechanistisch, Zacht versus Hard, Rendement versus Rendement en Mens versus Systeem. Het tweede deel gaat over de organisatorische omwenteling binnen organisaties. Rotmans houdt een pleidooi voor de door hem ontwikkelde principes van wendbare organisaties. Die zijn eenvoudig georganiseerd, begrijpen hun medewerkers en cliënten, werken met multidisciplinaire teams, gaan uit van diversiteit, kenmerken zich door een cultuur van 'een leven lang leren' en – misschien wel het belangrijkste principe – werken op basis van vertrouwen.

Tenslotte beschrijft hij in het derde deel de noodzakelijke menselijke omwenteling, toepasselijk voor de sector Zorg en Welzijn. Hij schetst de kennis over zelforganisatie van teams en geeft concrete voorbeelden hoe overleg georganiseerd kan worden vanuit de waarden die professionals vertrouwen en ruimte geven. En hij beschrijft en hoe young professionals, talenten en 'gewone' werknemers binnengehouden en binnengehaald kunnen worden. Van leidinggeven en andere managers verwacht hij dienend leiderschap. Van professionals en managers verwacht hij dat ze de angst om los te laten onder ogen zien. Hij steekt professionals die werken vanuit intrinsieke motivatie, veranderingsgezindheid en het lef om multidisciplinair te denken een hart onder de riem.

Omwenteling van mensen, organisaties en samenleving is actueel, leerzaam en inspirerend, en geeft concrete handvatten om de transitie in Zorg en Welzijn vorm te geven vanuit de leefwereld van burgers en professionals.

Rotmans, J. (2017). *Omwenteling van mensen, organisaties en samenleving*. Amsterdam: Arbeiderspers (160 pp. € 14,99).

Neoliberalisme

door Ed de Jonge, hoofddocent Hogeschool Utrecht

Het neoliberalisme houdt de gemoe-
deren al bezig sinds de jaren tachtig,
en niet voor niets. Het is een alomte-
genwoordig en tegelijkertijd ongrijp-
baar verschijnsel. Goed daarom dat
de *Foundation Critical Ethics of Care*
het initiatief heeft genomen om een
vitaal teksten van de Duitse politico-
loog Thomas Biebricher te vertalen.
Biebricher onderkent de diversiteit
van het neoliberalisme maar weet
desondanks toch een waardevol-
le werkdefinitie te formuleren: het
ten dele revitaliseren en ten dele
reviseren van de klassieke liberale
agenda als reactie op een waarge-
nomen crisis. In geval van een crisis
onderzoekt het neoliberalisme met
andere woorden vanuit de liberale
beginselen wat gehandhaafd en wat
aangepast kan worden. Soms wordt
dan gekozen voor sociale interventies
in de economie, en soms omgekeerd
voor economische interventies in de
samenleving. Professionals hebben
vooral last van dat laatste: het invoe-
ren van marktwerking, vaak met het
oog op kostenbeheersing, waar een
professionele organisatie van de ar-
beid zinvoller lijkt. Het boekje is een
goede ingang voor wie, naast de vele
goede literatuur over marktwerking,
zich wil verdiepen in de rol van het
neoliberalisme hierbij.

In de eerste tekst verheldert Biebricher de zeer uiteenlopende posities die het neoliberalisme ten aanzien van de democratie heeft ingenomen. Soms gaat het om democratische aanvullingen op de representatieve democratie, zoals referenda. Soms om het beperken van de democratie, bijvoorbeeld door technocratische regelgeving: niet het volk maar experts moeten beslissen. En soms zelfs om het vervangen van de democratie: niet langer burgers die kiezen in het

stembokje maar consumenten die kiezen op de markt. Uiteindelijk willen neoliberalen een vrije markt die zo min mogelijk verstoord wordt door externe invloeden, dus ook niet door de invloed van burgers en van democratische besluiten, en dat is volgens mij een antidemocratische kern in het neoliberalisme. In de andere teksten gaat Biebricher onder meer in op de verhouding van het neoliberalisme tot de staat en op de invloed van het Duitse neoliberalisme op het democratische gehalte van de besluitvorming in de Europese Unie.

Biebricher, Th. (2017). *Onvermoed en onvermijdelijk: De vele gezichten van het neoliberalisme*. Nijmegen: De Valkhof Pers. (120 pp. € 15).

Geven

door Carin van der Steege, buurtcoach Wehl / Nieuw Wehl

Als sociaal werker (in de wijk) ligt er veel nadruk op het stimuleren van participatie van cliënten. De praktijk is weerbarstig; cliënten zijn vaak 'vragers' die er niet bij stil (kunnen) staan hoe zij daarnaast kunnen 'geven'. Hoe raken burgers intrinsiek gemotiveerd om te participeren? Bij deze vraag kan het ontwikkelingsgericht coachen, beschreven in dit handboek, ondersteunen.

Het boek beschrijft het 'vorkmodel'. Wat bijzonder is aan dit model is dat het zich niet alleen richt op de vraag die gesteld wordt, maar ook onderzoekt in welke 'grotere gehelen' iemand zich bevindt en welke passende bijdrage de cliënt hieraan zou kunnen geven vanuit zijn of haar specifieke karaktertrekken, passies, wensen en/of talenten. Hiermee wordt de participatie die hieruit voortvloeit meteen gekoppeld aan de authenticiteit van de cliënt en een kwestie van zingeving.

Wanneer je dit met de cliënt onderzoekt, worden er verrassende nieuwe mogelijkheden en verbindingen gelegd vanuit een diepe intrinsieke motivatie om te geven in het 'grotere geheel'. Het grotere geheel kunnen dan andere moeders zijn die ook worstelen met de ADHD van hun kind. Het kan ook een passie voor borduren zijn die je deelt met anderen in het wijkcentrum. Het grotere geheel kan het starten van passend vrijwilligerswerk zijn zoals helpen op een zorgboerderij voor kinderen. Kortom, het ontwikkelingsgericht coachen door middel van het vorkmodel biedt handvaten om de participatie van cliënten te koppelen aan zingeving zodat de cliënt op authentieke en krachtige wijze kan participeren. Voor mij is deze methodiek een inspiratiebron in mijn eigen leven en mijn werk.

Vandamme, R. (2014). *Handboek ontwikkelingsgericht coachen. Het vorkmodel als leidraad*. SU de Ronde Tafel (376 pp. € 43,50).